

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.6.15>

ЗОЛОТАРЬОВА Н.І.

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
ЯК СУБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ****ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES OF THE NATIONAL POLICE
AS A SUBJECT OF ENSURING NATIONAL SECURITY**

Стаття присвячена дослідженню адміністративно-правовим засадам Національної поліції як суб'єкта забезпечення національної безпеки. Теоретико-методологічним аспектам місця та ролі Національної поліції в забезпеченні національної безпеки. Проаналізовано, нормативно-правові акти та повноваження Національної поліції у сфері забезпечення національної безпеки.

На підставі проведеного аналізу щодо забезпечення національної безпеки є стратегічно важливою сферою для держави як захищеність державного суверенітету, територіальну цілісність і недоторканість кордонів, забезпеченість і стабільність демократичного конституційного ладу, захист прав і свобод людини і громадянина, захист національних інтересів України. Запроваджуються численні реформи у сфері забезпечення національної безпеки, держава знаходиться в складних умовах щодо зростання різноманітних внутрішніх і зовнішніх впливів та ризиків. Відповідно до своїх повноважень Національна поліція у сфері забезпечення національної безпеки виконує багатofункціональну діяльність, а саме такі завдання як охорона публічної безпеки, забезпечення публічної безпеки, підтримує стан захищеності національних інтересів, прав і свобод людини та громадянина від значної кількості загроз.

Діяльність Національної поліції, повинна будуватися на європейській моделі організації, що є важливим напрямком діяльності держави та актуальним аспектом у забезпечення національної безпеки в сучасних умовах європейських правових стандартів та імплементації до українського законодавства.

Ключові слова: правовий статус, національна безпека, Національна поліція, охорона публічної безпеки, забезпечення публічної безпеки.

The article is devoted to the study of the administrative and legal principles of the National Police as a subject of ensuring national security. Theoretical and methodological aspects of the place and role of the National Police in ensuring national security. The normative legal acts and powers of the National Police in the field of ensuring national security have been analyzed.

On the basis of the analysis carried out, national security is a strategically important area for the state as the protection of state sovereignty, territorial integrity and inviolability of borders, security and stability of the democratic constitutional order, protection of human and citizen rights and freedoms, protection of national interests of Ukraine. Numerous reforms are being introduced in the sphere of ensuring national security, the state is in difficult conditions regarding the growth of various internal and external influences and risks. Numerous reforms are being introduced in the sphere of ensuring national security, the state is in difficult conditions regarding the growth of various internal and external influences and risks. In accordance with its powers, the National Police in the field of ensuring national security performs multifunctional activities, namely such tasks as protecting public safety, ensuring public safety, maintaining the state of protection of national interests, rights and freedoms of man and citizen from a significant number of threats.

The activities of the National Police should be based on the European model of the organization, which is an important direction of the state's activity and a relevant aspect in ensuring national security in the modern conditions of European legal standards and implementation of Ukrainian legislation.

Key words: *legal status, national security, National Police, protection of public safety, provision of public safety.*

Постановка проблеми. Національна поліція є суб'єктом забезпечення національної безпеки на підставі аналізу чинного законодавства. Проте чітко не визначено в нормативних-правових актах роль та місце в адміністративно-правовому забезпеченні національної безпеки, що виникає потреба додаткового наукового обґрунтування, а також нормативного закріплення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення національної безпеки досліджували такі вчені-адміністративісти, як: В. Б. Авер'янов, С. М. Алфьоров, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, Д. Д. Буркальцевої, О. А. Баранов, Л. Р. Біла, Ю. П. Битяк, Н. П. Бортник, К. В. Бондаренко, В. М. Брижко, В. М. Гаращук, Т. О. Гаврилюк, І. С. Грищенко, С. Б. Гавриш, А. П. Голосніченко, О. В. Джафарова, С. Ф. Денисюк, О. Ю. Дрозд, В. П. Емельянова, І. П. Закалюка, А. М. Колодія, О. М. Литвак, П. П. Михайленка, О. М. Підхомного, Ю. І. Римаренко, Л. А. Савченко, В. Я. Тація, В. П. Тихого, В. І. Шакур, М. В. Чумак, О. Н. Ярмиша та інші.

Мега дослідження: визначити інституціональні теоретико-методологічні аспекти діяльності Національної поліції та роль у забезпеченні національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи інституціональні теоретико-методологічні аспекти забезпечення національної безпеки, слід зазначити, що відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» завданнями поліції є надання послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Виходячи з аналізу положень норм Закону України «Про Національну поліцію», ключовим для формування належного розуміння місця та ролі Національної поліції в забезпеченні національної безпеки є завдання стосовно забезпечення «забезпечення публічної безпеки і порядку» (п. 1 ст. 2) «охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави» (п. 2 ст. 2), адже національна безпека становить важливий структурний елемент національних інтересів держави й суспільства взагалі.

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку» встановлює, що національна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2].

Слід зазначити, що загалом сформувався два доктринальних підходи до визначення поняття «національна безпека». Перший підхід, національна безпека розглядається у вимірі національних інтересів (зазначаються, «інтереси суспільства і держави», через які етимологічно формується одне з інституціональних завдань Національної поліції України), другий підхід, – у концептуальній парадигмі базисних цінностей суспільства (у розумінні громадянського суспільства, автономного від державних інтересів у вузькому тлумаченні цієї політико-правової категорії) [3, с. 26–27].

Сучасні тлумачні словники трактують поняття «безпека» як стан, коли немає небезпеки, тобто як стан, за якого ніщо не загрожує кому-небудь або чому-небудь [3, с. 84].

Слушно, зазначає Г. П. Ситник, на етапі формування відповідного лексикону поняття «національна безпека» використовувалося передусім як синонім до дефініції «обороздатність держави», тобто у значенні виключно політичної та воєнної безпеки [4, с. 27].

Отже, дослідження Національної поліції як суб'єкта забезпечення національної безпеки неможливе без визначення структури її адміністративно-правового статусу. Серед вчених існують різні погляди на категорію «правовий статус», навколо якої постійно відбуваються дискусії та різні обґрунтування. Як зазначає А. Т. Комзюк, для визначення правового статусу державного органу з'ясовує його місце в загальній системі виконавчої влади, рівень і форму його правового регулювання; визначає межі його відання, сферу суспільних відносин, які регулюються цим органом, перераховує об'єкти, йому підпорядковані, з'ясовує коло завдань, на нього покладених,

сукупність прав і обов'язків та його посадових осіб при виконанні покладених на орган функцій, тобто визначає міру, можливої поведінки органу та його посадових осіб при виконанні ними своїх функцій (права), а також міру їх обов'язкової поведінки [5, с. 56].

На думку, О.О. Бандурка, під правовим статусом державного органу розуміє певну сукупність повноважень юридично-владного характеру, реалізація яких забезпечує виконання покладених на нього завдань, і що таке визначення можна характеризувати як дуже вузьке, воно не охоплює значної частини питань організації і діяльності державних органів, які визначають їх правовий стан або статус [6, с. 125].

Потрібно погодитися з О.А. Падалкою, що правовий статус Національної поліції України – це її юридичне становище (положення) у державному механізмі та системі суспільних відносин, визначене відповідними нормами права. Сутність правового статусу поліції (як і будь-якого іншого органу влади) полягає у тому, що він визначає її соціальне призначення, а також коло тих юридичних прав, якими вона користується, та обов'язків, які виконує під час здійснення свого призначення. Правовий статус є тим фактором, що встановлює межі та основні вектори діяльності Національної поліції, а також порядок її здійснення [7, с. 134].

У Законі України «Про національну безпеку» в ст. 18 визначено, що Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [2].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію», Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Спостерігається, відмінність чи тотожність теоретичного тлумаченні змісту кожного з понять: «громадська безпека» та «публічна безпека», що доцільно законодавцю узгодити норму і запровадити єдиний термін «публічна безпека».

В Законі України «Про Національну поліцію» у ст. 23 зазначено основні повноваження, що поліція відповідно до покладених на нею завдань:

- 1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;
- 2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;
- 3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;
- 4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;
- 5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

6) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях та інші дії, які направлені на забезпечення національної безпеки. Крім того, ст. 24 вказаного закону вказує на додаткові повноваження Національної поліції: у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь в обороні України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості [1].

На підставі аналізу норм Закону можна зробити висновок про те, що повноваження Національної поліції призначенні для захисту національних інтересів України від внутрішніх та зовнішніх впливів та загроз.

Безега В.В. зазначає, що до повноважень Національної поліції, які спрямовані на протидію загрозам національній безпеці відноситься: застосування заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях; здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання

зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ; здійснення контролю у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення; сприяння забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості [8, с. 125].

Національна поліція також віднесена до суб'єктів, які забезпечують інформаційну безпеку держави, що відіграє вагомe значення у сфері забезпечення національної безпеки у нормі закріплено п. 4 ст. 5 Закону «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», де у перелік суб'єктів інформаційної безпеки держави були включені правоохоронні, розвідувальні і контрольно-розвідувальні органи та суб'єкти оперативно-розшукової діяльності, а п. 2 ст. 8 надає повноваження Національній поліції, на здійснення захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави від кримінально протиправних посягань у кіберпросторі; проведення заходів із запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів, підвищення поінформованості громадян про безпеку в кіберпросторі [9].

Доцільно зазначити, поліція наділена такими повноваженнями у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення: 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; 2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади; 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями.

Специфічною особливістю у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення держави як поліцейської функції є необхідність охорони та захисту інформації в соціотехнічних системах, що викликає доцільність застосування спеціальних знань із технічних галузей, підгалузей, окремих інституцій як технічних, так і суспільних наук, а сама інформаційна безпека за природою походження в умовах інформаційного суспільства має тридиний зміст: організаційний, інженерно-технічний (у тому числі програмно-технічний) та правовий [10, с. 248–249].

До компетенції Національної поліції законодавством у сфері забезпечення національної безпеки є протидія терористичним актам та терористичній діяльності, ст. 13 Закону «Про боротьбу з тероризмом» визначає, що «за рішенням керівництва Антитерористичного центру при СБУ та за погодженням із керівництвом відповідних суб'єктів боротьби з тероризмом, до широко-масштабних, складних антитерористичних операцій у районі їх проведення залучаються та використовуються сили та засоби (особовий склад та спеціалісти окремих підрозділів, військових частин, зброя, бойова техніка, спеціальні і транспортні засоби, засоби зв'язку, інші матеріально-технічні засоби) Національної поліції» [11].

Катрич Д.К. пропонує розподілити повноваження Національної поліції за способом здійснення на такі види:

- 1) організаційні (тобто службова підготовка і стажування поліцейських);
- 2) контрольні (тобто здійснення контролю за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі);
- 3) охоронні (тобто здійснення на договірних засадах щодо охорони фізичних осіб і об'єктів права приватної та комунальної власності);
- 4) розшукові (тобто розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, інших осіб у випадках, визначених законом);
- 5) примусові (тобто прийняття рішень про накладення адміністративних стягнень);
- 6) профілактичні (тобто здійснення превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень);
- 7) сервісні (тобто надання соціальну й правову допомогу громадянам, сприяє державним органам, підприємствам, установам та організаціям у виконанні поклад [12, с. 32].

До повноважень Національної поліції у сфері забезпечення національної безпеки України спрямовані на діяльність державних та недержавних органів, підприємств, установ, організацій, окремих громадян щодо виявлення та попередження загроз безпеці людини та громадянина, суспільства та держави, а також захист території та навколишнього природного середовища.

На думку Переседи О.М., важливими юрисдикційними повноваженнями органів поліції у сфері захисту населення від інфекційних хвороб є притягнення до адміністративно-правової

відповідальності осіб, винних у порушенні санітарно-епідеміологічних норм, а також протидія і припинення правопорушень у даній сфері [13, с. 216-223].

Система національної безпеки являється багаторівневою та складається з таких елементів, як: національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян; загрози національній безпеці України – це явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України; система забезпечення національної безпеки – це сукупність суб'єктів, сил та засобів національної безпеки, що забезпечують на основі чинного законодавства та в межах єдиної державної політики стійкий розвиток, реалізацію та захист національних інтересів [2].

Доречно вказати, що до функцій Національної поліції щодо забезпечення національної безпеки здійснюються в межах адміністративної, оперативно-розшукової, кримінально-процесуальної діяльності. Адміністративно правовий статус Національної поліції, як правоохоронного органу необхідно віднести, а саме: Національна поліція – це центральний орган виконавчої влади; її діяльність має виконавчо-розпорядчий характер, тобто на поліцію покладено обов'язок реалізовувати та виконувати рішення, які приймаються законодавчою владою у сфері публічного порядку та здійснення цієї функції неможливе без прийняття конкретних управлінських рішень з питань забезпечення публічної безпеки та порядку і контролю за їх виконанням; Національна поліція має право застосувати заходи превентивного або примусового характеру.

Висновки. Таким чином, під час аналізу теоретико-методологічних аспектів місця та ролі Національної поліції у сфері забезпечення національної безпеки можна дійти загальних висновків, що діяльність Національної поліції відіграє важливу роль у механізмі забезпечення національної безпеки визначається в реалізації національних інтересів:

- 1) підтримання публічної безпеки і порядку під час протидії загрозам національної безпеки;
- 2) забезпечення охорони прав і свобод людини як зовнішніх так і внутрішніх загроз;
- 3) протидії злочинності.

Національна поліція, являється носієм відповідних владних повноважень, згідно із законодавством України, посідає важливе місце в механізмі забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 No 580-VIII.
2. Про Національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 No 2469-VIII.
3. Ващенко Л. О., Єфімов О. М. Тлумачний словник – мінімум української мови. Київ : Довіра, 2000. Вид. 2-ге. 546 с.
4. Національна безпека України : навч. посібник / Ситник Г. П. та ін.; за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ : Кондор, 2007. 616 с.
5. Комзюк А. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / А. Т. Комзюк. Харків, 2003. 196 с.
6. Бандурка О.О. Управління державною податковою службою в Україні: організаційно-правові аспекти : монографія. Харків : Вид-во НУВС, 2005. 506 с.
7. Падалка О.А. Щодо сутності правового статусу Національної поліції України. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. Вип. 3(9). Т. 2. С. 132-135.
8. Безега В.В. Характеристика адміністративно-правового статусу Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони. Підприємництво, господарство і право. 2020. No 3. С. 121-127.
9. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.07.1994 р. Відомості Верховної Ради України, 1994, No 31, ст. 286.
10. Основи інформаційного права України : навч. посіб. / В. С. Цимбалюк та ін.; за ред. М. Я. Швеця. Київ : Знання, 2009. Вид. 2-ге, переробл. і допов. 414 с.
11. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003, No 25, ст.180.
12. Катрич Д.К. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України: поняття і зміст. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. No 36. Т. 2. С. 31–35.
13. Пересада О. М. Роль Національної поліції України у здійсненні захисту населення від інфекційних хвороб. Правовий часопис Донбасу. 2020. No 3 (72). С. 216–223.